

N:o 154.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne samt till lag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne; gifven Stockholms slott den 1 april 1909.

Under åberopande af bilagda i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå Riksdagen att antaga bifogade förslag till lag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne samt till lag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne.

Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Albert Petersson.

Förslag

till

LAG

om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

Härigenom förordnas, att med afseende å arrende af jord å landet inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans och Väster-Dals fögderier samt Envikens och Svärdsjö socknar i Kopparbergs län, inom Ofvanåkers, Voxna, Los, Färila, Ramsjö och Hassela socknar samt Hamra kapellag i Gäfleborgs län och inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län följande bestämmelser skola lända till efterrättelse, där arrendet omfattar inrösningsjord till en vidd af minst fyra hektar och jorden vid arrendeaftalets ingående äges af bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller af enskild person, hvilken icke är mantalsskrifven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma:

1 §.

Arrendeaftal skall upprättas skriftligen, och varde i afhandlingen upptagna samtliga villkor, som betingas. Ändring eller tillägg, som ej affattas skriftligen, vare utan verkan.

Brukar någon mot lega jord, som i denna lag afses, och har skriftlig afhandling därom ej upprättats, vare jordägaren pliktig att, där brukaren sådant äskar, genom skriftlig handling bekräfta den brukaren sålunda tillkommande arrenderätt. Vill jordägaren ej utgifva sådan handling, må domstol på yrkande af brukaren stadfästa arrenderätten sådan densamma, enligt hvad om aftalet kan utredas och med denna lag öfverens-

stämmer, finnes böra lagligen bestämmas. Sådant beslut af domstol medför samma verkan som skriftligt, af vittnen styrkt arrendekontrakt, dock att, där in-teckning sökes på grund af beslutet, ansökningen ej må bifallas, innan beslutet vunnit laga kraft.

2 §.

Upplåtelse på arrende skall ske för viss tid, ej understigande femton år, eller ock för arrendatorns lifstid; dock att aftal för viss tid, hvilket varit gällande femton år, må förlängas jämväl för kortare tid. Är icke arrendetiden så bestämd, som nu sagts, skall aftalet anses ingånget för en tid af femton år.

3 §.

Den, som till annan upplåter jord på arrende, må ej i vidare mån än som öfverensstämmer med hvad här nedan stadgas förbehålla sig eller annan ägare af fastigheten rätt att frånträda aftalet före arrendetidens slut.

Har arrendatorn i aftalet förbehållit sig rätt att före arrendetidens utgång uppsäga arrendet, vare det gällande.

4 §.

Har vid arrende gällande för viss tid arrendatorn fortfarit med brukningen efter arrendetidens utgång, och har ej inom sex månader därefter jordägaren anmanat honom att afflytta, skall aftalet anses förlängdt på femton år.

5 §.

Lega kan utsättas i penningar, naturalster eller arbete och skall vara till beloppet bestämd.

Utgöres arbete, som nu sagts, af jordbruksdagsverken, skall lända till efterrättelse hvad i 2 kap. 7 § första stycket lagen om nyttjanderätt till fast egendom stadgas. Annat arbete må ej till tiden så utkrävas, att arrendatorn hindras att ordentligt sköta sitt jordbruk.

Ej må i aftalet intagas förbehåll om skyldighet för arrendatorn att utöfver fastställdt antal dagsverken eller annorlunda bestämdt arbete på tillsägelse betjäna jordägaren eller annan med någon tjänstbarhet.

Inträffar i orten allmän svårare missväxt, njute arrendatorn, där legan är utsatt i penningar eller naturalster, skälig nedsättning i densamma.

6 §.

Utan jordägarens medgifvande må ej arrendatorn åt annan till brukande upplåta fastigheten eller del därpå.

Är arrendeafstal slutet för viss tid öfverstigande tjugu år, och vill arrendatorn lämna från sig arrendet, bjude då jordägaren att återtaga fastigheten mot skyldighet att gälda arrendatorn skälig lösen. Vill ej jordägaren det, eller har han ej inom en månad efter det hembudet gjordes förklarar sig därtill villig, vare arrendatorn öppet att i sitt ställe sätta annan, med hvilken jordägaren skäligen kan nöjas. Vill jordägaren återtaga fastigheten, men kan ej öfverenskommelse träffas om hvad i lösen bör utgå, varde beloppet bestämdt vid afträdessyn, som nedan sägs.

Är arrendeafstal gällande för viss tid ej öfverstigande tjugu år, må arrendatorn jämväl på sätt nu är sagdt lämna från sig arrendet, sedan fem arrendeår tilländagått.

7 §.

Dör arrendatorn före arrendetidens utgång, skall, där ej för sådant fall arrendeaftalet innefattar annat förbehåll, aftalet fortfarande vara gällande, men delägarne i boet äge i ty fall lämna från sig arrendet på sätt i 6 § sägs, ändå att sådan rätt ej skulle tillkommit arrendatorn; dock åligge elägarne, där de vilja göra bruk af sin rätt, att inom sex månader efter dödsfallet hembjuda jordägaren att återtaga fastigheten.

Vid lifstidsarrende skall arrendatorns hustru, där äktenskapet var ingånget innan aftalet slöts, efter mannens död så länge hon förblifver änka njuta arrendet till godo, med mindre annorledes var aftaladt; går hon i nytt gifte, må jordägaren uppsäga aftalet.

8 §.

Jordägaren åligge att vid tillträdet tillhandahålla arrendatorn för jordbrukets bedrivande nödiga byggnader samt att, där under arrendetiden nödigt hus tarfvar ombyggnad, sådan verkställa, så ock att ombesörja de för nödig byggnads bibehållande i brukbart skick erforderliga större reparationer; för skada, som arrendatorn vållat, svare dock denne.

Brister jordägaren i hvad sålunda åligger honom, äge arrendatorn fordra att vid syn, som i denna lag sägs, förelägges jordägaren viss tid, inom hvilken han skall hafva fullgjort arbetet, äfvensom beräknas den kostnad, arbetet anses betinga. Utför jordägaren icke arbetet inom föreskrifven tid, äge arrendatorn utföra det i jordägarens ställe och, sedan det blifvit godkändt vid ny syn, undfå godtgörelse med det vid den första synen fastställda belopp; vill arrendatorn hellre uppsäga aftalet, vare det honom öppet, där ej bristen är af allenast ringa betydelse. För den tid fastigheten är i bristfälligt skick njute arrendatorn skälig nedättning i arrendeafgiften; äge ock rätt till skadestånd.

Vid tillträdet skall jordägaren jämväl hafva utfört alla erforderliga mindre reparationer å nödiga byggnader äfvensom öfverlämnna fastighetens trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar, broar, brunnar, vattenledningar och andra inrättningar i ett efter ortens sed behörigt skick. Eftersätter jordägaren hvad sålunda är föreskrifvet, må arrendatorn bättra hvad som brister samt därför njuta ersättning, efter ty i 13 § stadgas.

Med mindre reparation å byggnad förstås i denna lag afhjälpande af smärre brister å golf, vägg- och takbeklädnad, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, murar och fast inredning äfvensom andra åtgärder, hvilka äro att anse såsom tillfällig lagning.

9 §.

Arrendatorn åligger att väl häfda jorden, afhjälpa sådana under arrendetiden å de nödiga byggnaderna uppkomna brister, som endast för- anleda mindre reparationer, samt vårda och underhålla de i 8 § tredje stycket omförmälda ägor och inrättningar, så att icke något under arrende- tiden försämras; äge dock till botande af brandskada, som utan arren- datorns vållande timat å byggnad, af jordägaren undfå skälig godtgörelse för kostnaden. Eftersätter arrendatorn hvad sålunda åligger honom, ersätte han jordägaren efter ty i 13 § stadgas.

10 §.

Finnes å fastigheten byggnad, som enligt hvad vid tillträdessynen bestämts icke är att hänföra till de för jordbrukets bedrivande nödiga hus, skall den anses undantagen från arrendet, där ej i aftalet annorlunda stadgas. Ingår byggnaden i arrendet, gälle, såframt ej annorledes är

aftaladt, angående nybyggnads- och underhållsskyldighet hvad angående nödig byggnad är stadgad.

Har i arrendeaftalet jordägaren utfäst att å fastigheten uppföra byggnad eller att eljest försätta fastigheten i visst skick, men underlåter han det, vare lag som i 8 § andra stycket sägs.

11 §.

Har arrendatorn genom nyodling eller annan jordförbättring än sådan, som afses bättrande af brister efter ty i 8 § tredje stycket sägs, på ett varaktigt sätt förökad fastighetens värde, njute han ersättning därför af jordägaren, när fastigheten afträdes; dock att ersättning för nyodling ej utgår med mindre jordägaren lämnat skriftligt samtycke till nyodlingen eller arrendatorn före dess företagande hos jordägaren anmält sin afsikt att odla samt därvid angifvit platsen och de ungefärliga gränserna för det tillämnade odlingsområdet äfvensom genom intyg af behörig person styrkt, att området lämpar sig för odling. Behörig att utfärda intyg, som nu sagts, är i statens eller hushållningssällskaps tjänst anställd landtbruksingenjör, agronom eller jordbrukskonsulent, så ock annan, som Konungens befallningshafvande tillerkänt behörighet därtill.

Ersättning som nu sagts, skall beräknas efter det ökade värde, fastigheten till följd af nyodlingen eller jordförbättringen kan anses äga, då den af arrendatorn afträdes; dock må ersättningen ej öfverstiga den för arbetets utförande nödiga kostnad.

Har arrendatorn i aftalet tillförsäkrats rätt till ersättning för förbättring i vidare mån än nu är sagdt, vare det gällande.

12 §.

Till efterrättelse mellan jordägaren och arrendatorn skall å fastigheten förrättas tillträdesyn. Sådan syn må ej hållas tidigare än sex månader före tillträdesdagen eller senare än sex månader efter samma dag.

Vid tillträdesyn skall undersökas allt hvad till fastigheten hör; och tillhör det synemännen särskildt:

1. att bestämma, hvilka å fastigheten befintliga hus äro nödiga för jordbrukets bedrivande; att insyna dessa så ock annan byggnad, som på grund af bestämmelse i aftalet må ingå i arrendet; att afgöra, huruvida nybyggnad eller större reparation erfordras för att fastigheten skall vara behörigen bebyggd; samt att, där sådant arbete finnes erforderligt, upp-

göra plan därför med kostnadsberäkning och förelägga jordägaren viss ti- för arbetets utförande;

2. att efterse, hvilka mindre reparationer må erfordras å de i arrendet ingående byggnaderna samt i hvad mån de i 8 § tredje stycket omförmälda ägor och inrättningar icke äro i sådant skick, som där sägs; så ock att i penningar uppskatta fastighetens sålunda befunna tillträdesbrist.

13 §.

Vid arrendets upphörande skall å fastigheten hållas afträdessyn tidigast sex månader före afträdesdagen och senast sex månader efter nämnda dag.

Vid afträdessyn skall undersökas allt hvad till fastigheten hör; och tillhör det synemännen särskildt:

1. att efter enahanda grunder, som finnas stadgade beträffande fastighetens tillträdesbrist, bestämma och i penningar uppskatta dess afträdesbrist, samt att, där afträdesbristen är större än tillträdesbristen, ålägga arrendatorn att godtgöra jordägaren skillnaden, men i motsatt fall förplikta jordägaren att ersätta arrendatorn;

2. att, där arrendatorn är berättigad till lösen vid jordägarens återtagande af fastigheten före arrendetidens slut eller till ersättning efter ty i 11 § sägs, bestämma beloppet af hvad sålunda tillkommer honom så ock att i fall, hvarom i 19 och 20 §§ förmäles, verkställa erforderlig uppskattning.

14 §.

Under arrendetiden må hållas särskild syn för ändamål, som i 8 § andra stycket förmäles, så ock där part äskar afgörande, huruvida jordägaren behörigen utfört byggnadsarbete eller reparation, som enligt åtagande eller meddeladt föreläggande ålegat honom.

15 §.

Syn, som i denna lag afses, skall förrättas af tre därtill utsedde män, af hvilka jordägaren och arrendatorn välja hvar sin af nämnden eller bland ledamöterna i ägodelningsrätten eller de för landtmäteriför- rättningar utsedde gode män i det tingslag, där fastigheten ligger, eller ock bland dem, som förut innehaft sådan befattning och äro därtill val-

bare, och de sålunda utsedde tillkalla tredje synemannen. Tredskas part att utse syneman, eller kunna de utsedde ej förena sig om valet af tredje synemannen, äge Konungens befallningshafvande eller domaren eller utmätningssmannen i orten att på ansökning af den, som påkallat syn, förordna om valet.

Den, hvilken såsom syneman deltagit i syn, därvid föreläggande meddelats om utförande af byggnads- eller reparationsarbete, skall anses vald till syneman jämväl vid sådan särskild syn, som skall äga rum för att utröna, hur arbetet utförts.

Mot syneman gälle de jäf, som enligt hvad särskildt är stadgadt gälla mot skiljeman.

16 §.

När syn skall hållas, utsätte tredje synemannen dag för förrättningen å tid, då marken därför är tjänlig, och underrätte öfriga synemännen äfvensom jordägaren och arrendatorn om dagen. Uteblifver någondera parten, må synen icke hållas, där icke den uteblifne bevisligen underrättats om tiden för förrättningen.

Menar part, att syneman är jäfvig, anmäle det vid synen, och gifve synemännen däröfver beslut. Ej må af part, som varit vid synen tillstädes, fråga om jäf senare väckas, där ej jäfvet blifvit veterligt först efter synen, ej heller må i något fall jäf göras gällande annorledes än i sammanhang med klander af förrättningen; skolande beträffande rättighet för part att i rättegången göra gällande jäf mot syneman hvad i fråga om domarejäf är i allmänhet stadgadt i rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning. Hvad nu stadgas skall ock gälla, där part menar, att syneman, som förut suttit i nämnd eller ägodelningsrätt eller varit god man vid landtmäteriförrättningar, icke vidare är valbar till den befattning.

Där ersättningsbelopp skall af endera parten gäldas, varde beloppet af synemännen utdömdt.

Yppas hos synemännen olika meningar, gälle den, hvarom två förena sig, eller, om de alla äro af olika mening, tredje synemannens.

Öfver allt hvad vid synen förekommit skall upprättas skriftlig handling, som af synemännen undertecknas. Saknas synemans underskrift, föranleder detta icke synehandlingens ogiltighet, där den undertecknats af två synemän och dessa å handlingen intygat, att den, hvilkens underskrift saknas, deltagit i synen.

17 §.

Kostnaden för tillträdessyn och för afträdessyn skola jordägaren och arrendatorn gemensamt vidkännas. Kostnaden för särskild syn skall gäldas enligt de i 21 kap. 3 § rättegångsbalken för kostnad i rättegång stadgade grunder.

Där ej annorlunda aftalats, må ej part förpliktas att till syneman gälda högre ersättning än som enligt resereglemente tillkommer nämndeman.

18 §.

Är jordägaren eller arrendatorn missnöjd med syn, som hållits på sätt och inom tid i denna lag sägs, äge efter stämning klandra densamma vid domstol; instämme dock sin talan inom nittio dagar från det synehandlingen delgafs honom, eller vare synen gällande. Om hvad missnöjd part sålunda har att iakttaga skall i synehandlingen lämnas tydlig hänvisning.

Har vid syn, hvarom i denna lag sägs, part förpliktats att gälda visst belopp, gånge, sedan synen vunnit laga kraft, beslutet i verkställighet lika med domstols laga kraft ägande dom.

19 §.

Har arrendatorn på egen bekostnad å fastigheten uppfört byggnad, eller har han utöfver hvad honom ålegat verkställt plantering af fruktträd, bärbuskar eller prydnadsträd eller eljest å fastigheten nedlagt kostnad, hembjude det jordägaren till inlösen, när han frånträder arrendet. Vill jordägaren lösa, men kan ej öfverenskommelse träffas om hvad i lösen bör utgå, skall frågan därom afgöras, där så ske kan, vid afträdessynen, men eljest af skiljemän i den ordning, som i 2 kap. 8 § af lagen om nyttjanderätt till fast egendom för däri afsedt fall stadgas. Vill ej jordägaren lösa, eller har han ej inom en månad efter det hembud gjordes förklarar sig därtill villig, äge arrendatorn bortföra hvad han påkostat; återställe dock jord eller byggnad i det skick, hvari han mottog den.

Är ej hvad arrendatorn sålunda äger från fastigheten skilja däri från bortfördt inom tre månader från det arrendet upphörde, tillfalle det jordägaren utan lösen.

Äro till byggnad eller annan anläggning ännen hämtade från fastigheten, må byggnaden eller anläggningen ej borttagas, innan värdet af hvad från fastigheten tagits blifvit jordägaren godtgjort; skolande ersättningen, där ej öfverenskommelse kan träffas, fastställas i den ordning nyss är sagdt.

20 §.

Utan jordägarens samtycke äge arrendatorn ej bortföra gödsel från fastigheten, ej heller, innan arrendet upphör, därifrån föra stråfoder; har arrendatorn, när han skall afflytta, stråfoder kvar, vare han, där ej annorlunda aftalats, pliktig att till pris motsvarande hälften af det i orten för dylikt foder gångbara öfverlåta det till jordägaren. Kan ej öfverenskommelse träffas om den ersättning, hvilken sålunda bör utgå, skall denna bestämmas i den ordning, som 19 § för däri afsedda fall stadgar.

21 §.

Arrendatorn vare oförhindrad att å den arrenderade jorden verkställa nyodling, dock ej utan jordägarens medgifvande å mark, därå finnes ståndsskog eller växtligt ungskogsbestånd. Utan jordägarens tillstånd må arrendatorn ej å fastighetens ägor svedja eller verkställa bränning af jord.

Arrendatorn vare berättigad att på lämpligt ställe å den arrenderade jorden eller, om denna utgör allenast visst område af en jordägaren tillhörig fastighet, å annan mark, som hör till fastigheten, efter anvisning taga erforderligt virke till vedbrand och till de arrendatorn åliggande reparationer äfvensom till nödiga hägnader, hässjor och täckdikning samt nödiga redskap. Har genom jordägarens åtgöranden skogstillgången å fastigheten under arrendetiden så medtagits, att arrendatorn ej däråf kan erhålla sitt fulla virkesbehof, vare jordägaren pliktig att på annat för arrendatorn lägligt sätt tillhandahålla denne det felande.

Utöfver hvad ofvan är stadgadt, må arrendatorn ej i annan mån än arrendeaftalet bestämmer nyttja fastighetens skog; äge ej heller afhända fastigheten torf eller annat, som icke är att hänföra till dess årliga afkastning.

22 §.

Finnes ej å den arrenderade jorden erforderligt bete för de hästar och nötkreatur, som kunna vinterfödas därå, och utgör denna jord allenast visst område af en jordägaren tillhörig fastighet, vare arrendatorn berättigad till nödigt bete jämväl å öfrig skog eller utmark, som hör till fastigheten; dock att därvid må af jordägaren undantagas mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång.

23 §.

Angående arrendatorns rätt till jakt och fiske å fastigheten är särskildt stadgad. Ej må arrendatorn förbjudas att för husbehof nyttja det fiske, som hör till den arrenderade jorden, i vidare mån än såvidt angår visst fiskevatten, där särskilda åtgärder af jordägaren vidtagits till fiskets förbättrande.

24 §.

Arrendatorn må ej förpliktas att ansvara för annan för fastigheten utgående skatt eller allmän tunga än som, enligt föreskrift i därom utfärdad lag eller författning, åligger brukare så ock för vägunderhållet in natura.

25 §.

Försättes arrendatorn i konkurs, äge borgenärerna uppsäga aftalet; sker ej uppsägning sist å trettionde dagen från inställeldagen i konkursen, svare borgenärerna för legoaftalets fullgörande till legotidens utgång eller, där uppsägning sker efter utgången af först sagda tid, intill dess på grund däraf aftalet upphör att gälla.

Vill jordägaren själf uppsäga aftalet och återtaga fastigheten, äge därtill rätt, dock, där aftalet var ingånget för viss tid öfverstigande tjugu år eller gällde för viss kortare tid, hvaraf fem år tilländagått, endast mot skyldighet att gälda lösen, som i 6 § sägs. Var aftalet slutet med förbehåll om rätt för arrendatorn att sätta annan i sitt ställe, och inträffar konkursen efter det arrendatorn tillträdt fastigheten, må jordägaren ej uppsäga aftalet, där borgenärerna inom tre månader från inställeldagen i konkursen gitta visa, att öfverlåtelse skett i enlighet med aftalet; sker öfverlåtelse senare men innan jordägaren gjort bruk af sin rätt, vare han samma rätt förlustig.

Uppsäges aftalet af anledning, som nu sagts, vare jordägaren berättigad till skadestånd, utan så är att han själf uppsade aftalet och ägde rätt därtill endast mot skyldighet att gälda lösen.

26 §.

Arrenderätten vare förverkad och jordägaren förty berättigad att uppsäga aftalet:

1. om arrendatorn dröjer med erläggande af arrende, som utgår i penningar eller naturalster, utöfver en månad efter förfallodagen eller,

där arrendatorn äger njuta nedsättning i arrendet enligt 5 § och före förfallodagen sådant påyrkat, efter det arrendets lägre belopp blifvit slutligen bestämdt, eller om han undandraget sig att utgöra honom enligt aftalet åliggande arbete eller vid arbetets utförande visar tredska;

2. om han gör sig skyldig till vanvård af fastigheten, eller om han, där jordägaren, efter ty i 2 kap. 24 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom sägs, lämnat honom kreatur eller redskap till fastighetens bruk, eftersätter hvad enligt sagda § åligger arrendator och icke på tillsägelse vidtager rättelse;

3. om han nyttjar fastigheten till annat ändamål än vid upplåtelsen förutsattes eller, där aftalet innefattar bestämmelse angående fastighetens häfd, afviker från hvad sålunda bestämts och icke på tillsägelse vidtager rättelse;

4. om han åt annan till brukande upplåter fastigheten eller de däraf utan jordägarens medgifvande eller i fall, som 6 § andra eller tredje stycket eller 7 § första stycket afser, öfverlåter arrendet å annan, utan att där gifna föreskrifter iakttagits;

5. om han mot stadgandet i 20 § från fastigheten bortför stråfoder eller gödsel;

6. om han å fastigheten eller annan jordägaren tillhörig mark föröfvar åverkan eller oloffigen jagar eller fiskar;

7. om han å fastigheten oloffigen försäljer brännvin, vin eller öl;

8. om han, där någon, som är i hans tjänst, så förbryter sig som under 6 eller 7 är sagdt, underlåter att, efter tillsägelse af jordägaren, så snart ske kan skilja den brottslige från tjänsten;

9. om han å fastigheten för eller tillåter andra föra ett lastbart eller lösaktigt lefverne, så att egendomen däraf varder beryktad; eller

10. om han, där aftalet eljest innehåller bestämmelse, hvars iakttagande måste anses vara för jordägaren af synnerlig vikt, åsidosätter sådan bestämmelse.

Finnes i fall, som denna § afser, hvad arrendatorn låtit komma sig till last vara af ringa betydenhet eller har jordägaren i aftalet fritagit arrendatorn från påföljd af arrenderättens förlust, må ej arrendatorn skiljas från arrendet.

Uppsäges aftalet, vare jordägaren berättigad till skadestånd.

27 §.

Har arrendatorn gjort sig skyldig till sådant förhållande, som i 26 § 1, 2, 3, 8 eller 9 sägs, men sker rättelse, innan jordägaren gjort

bruk af sin rätt att uppsäga aftalet, eller har i fall, som i 26 § 4, 5, 6, 7 eller 10 afses, jordägaren icke uppsagt aftalet inom sex månader från det han fick kunskap om förhållande, som där afses, äge ej sedan jordägaren åberopa förhållandet såsom grund för arrendatorns skiljande från arrendet.

28 §.

Sker uppsägning i fall, som 26 § omförmäler, äge arrendatorn kvarsitta till nästa fardag, där ej rätten eller öfverexekutor pröfvar skäligt ålägga honom att afflytta tidigare. Skall eljest arrende upphöra efter uppsägning, skall afträde ske å den fardag, som inträffar näst efter sex månader från det uppsägningen skedde. Hade arrendatorn ej tillträdtt fastigheten, när uppsägningen skedde, skall aftalet genast upphöra att gälla.

Vid lifstidsarrende skall, när arrendet upphör till följd af arrendatorns eller hans änkas död, afträde ske å den fardag, som inträffar näst efter sex månader från dödsfallet.

29 §.

Har i arrendeaftalet intagits villkor, som strider mot hvad ofvan i denna lag stadgats, vare det villkor utan verkan.

30 §.

Utöfver de bestämmelser, denna lag innehåller, skola i afseende å arrendeupplåtelse, hvarå lagen har afseende, lända till efterrättelse stadgandena i 1 kap. af lagen om nyttjanderätt till fast egendom, i hvad dessa stadganden angå arrende, samt i 2 kap. af samma lag 4—6 §§, 22 §, 24—28 §§, 29 § i hvad den angår ändring eller tillägg, som affattats skriftligen, 30—32 §§, 34 §, 35 §, 38 §, 40 §, 41 § samt i tillämpliga delar 42 §.

31 §.

Visas särskilda omständigheter böra föranleda därtill, att skriftligen upprättadt arrendeaftal undantages från tillämpning af denna lag eller någon dess föreskrift, och innehåller aftalet förebehåll, att medgifvande därtill må sökas, ankomme på Konungens befallningshafvande i det län, där fastigheten är belägen, att medgifva sådant undantag.

Såsom sådan omständighet, som nu sagts, skall särskildt anses, om

det arrenderade området till beskaffenhet och omfattning icke är sådant, att själfständigt jordbruk kan idkas därå, så ock om jordägaren är enskild person och det ej är uppenbart, att han besitter det arrenderade området eller fastighet, hvaraf det utgör en del, hufvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsafkastningen. Vid pröfning af frågan, huruvida fastighet besittes för skogsafkastningens tillgodogörande eller för annat ändamål, skola i samma ägares hand befintliga, genom ägostyckning eller jordafsöndring skilda områden af samma hemman betraktas såsom en fastighet.

Öfver Konungens befallningshafvandes beslut i ärende, som nu sagts, må klagan föras i den ordning, som föreskrifvits för ekonomimål i allmänhet.

Skall arrendeafstal undantagas från tillämpning af denna lag eller någon dess föreskrift, gälle i stället hvad om arrende i allmänhet är stadgadt.

Aflås ansökning, som nu sagts, skall, därest arrendeaftalet ej annorlunda stadgar, detsamma anses förfallet.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1909. I afseende å lagens tillämplighet å aftal, som träffats före nämnda dag, samt lagens förhållande till äldre lagstiftning gälle de grunder, hvilka beträffande arrende i allmänhet finnas stadgade i lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Förslag

till

Lag

angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne.

För Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans och Väster-Dals fögderier samt Envikens och Svärdsjö socknar i Kopparbergs län, för Ofvanåkers, Voxna, Los, Färila, Ramsjö och Hassela socknar samt Hamra kapellag i Gäfleborgs län äfvensom för Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län förordnas som följer:

1 §.

Finnes å fastighet på landet, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, åker och äng, som icke är utarrenderad under sådana förhållanden, att lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne är å arrendet tillämplig, och som är af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas, skall uppsikt, på sätt nedan förmäles, hållas däröfver, att icke jordbruket nedlägges eller ägor och byggnader eljest så vanvårdas, att jordbrukets vidmakthållande därigenom äfventyras.

Lag samma vare, där fastigheten tillhör enskild person, hvilken uppenbarligen besitter fastigheten hufvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsafkastningen och icke är mantalsskrifven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma.

Vid pröfning af frågorna, huruvida å fastighet finnes åker och äng af sådan omfattning att själfständigt jordbruk därå kan idkas och om fastighet besittes hufvudsakligen för skogsafkastningens tillgodogörande, skola i samma ägares hand befintliga genom ägostyckning eller jordafsöndring skilda områden af samma hemman betraktas såsom en fastighet.

2 §.

Till sådan vanhäfd, som ofvan förmäles, är ej att hänföra nedläggande af jordbruk å äga, som till sin naturliga beskaffenhet är så dålig, att jordbrukets nedläggande därå måste anses fördelaktigt för en till fastighetens jordbruk för sin utkomst hänvisad åbo.

3 §.

Till utöfvande af den uppsikt, hvarom ofvan sägs, tillsätter Konungen för hvarje län en jordbrukskommission, bestående af ordförande och två ledamöter, hvilka samtliga utses för en tid af tre år.

Jordbrukskommissionen har att vid fullgörande af sin uppgift ställa sig till efterrättelse det reglemente, som Konungen, efter kommissionens förslag samt landstingets och hushållningssällskapets förvaltningsutskotts hörande, fastställer.

4 §.

Där på grund af inkommen anmälan eller eljest kommissionen finner skäligen anledning antaga, att jordbruk är utsatt för sådan vanhäfd, som ofvan förmäls, äger kommissionen att till företagande af syn å fastigheten förordna tre gode män, hvilka utses bland dem, som i orten äro valda till nämndemän eller till ledamöter i ägodelningsrätt eller till gode män vid landtmäteriförrättning. Till syneman må ock, där så finnes lämpligt, väljas landtbruksingenjör, länssagronom eller jordbrukskonsulent.

De sålunda utsedde synemännen skola å stället undersöka förhållandet och däröfver till kommissionen afgifva redogörelse jämte förslag till de åtgärder, som för vanhäfdens afhjälpande må finnas nödiga.

5 §.

Finner kommissionen efter öfvervägande af synemännens utlåtande, att fastighet vanhäfdats såsom ofvan sägs, söke kommissionen med ägaren träffa skriftlig öfverenskommelse, hvarigenom denne åtager sig att inom viss tid, högst fyra år, vidtaga erforderliga, i öfverenskommelsen angifna åtgärder till vanhäfdens afhjälpande.

Kan ej sådan öfverenskommelse träffas, eller fullgör ej jordägaren sitt åtagande, äger kommissionen att vid domstol i den ort, där jorden ligger, anhängiggöra och utföra talan mot jordägaren.

6 §.

Har jämlikt 5 § talan blifvit till domstol instämd, äger domstolen föreskrifva de åtgärder, som erfordras för vanhäfdens afhjälpande, samt förelägga ägaren viss skälig tid, dock ej öfver fyra år, inom hvilken samma åtgärder skola vara vidtagna.

Verkställas ej föreskrifna åtgärder inom bestämd tid, äger domstolen, på yrkande af jordbrukskommissionen, gifva jordägaren det nya föreläggande i fråga om vanhäfdens afhjälpande, som med afseende å fastighetens tillstånd vid tillfället må finnas erforderligt.

7 §.

Eftersättes hvad jordägaren enligt 5 § åtagit sig eller enligt 6 § förklarats skyldig utföra, skall, där jordägaren är bolag eller förening, en hvar, som under den jämlikt 5 eller 6 § bestämda tid lagligen ägt företräda bolaget eller föreningen och finnes hafva i afsevärd grad bidragit därtill att åtagandet eller föreläggandet icke blifvit fullgjordt, dömas att böta minst två hundra, högst två tusen kronor. Är jordägaren enskild person, skall hvad nu är sagdt om företrädare för bolag eller förening äga motsvarande tillämpning å honom och den eller dem, under hvilkas målsmanskap han må hafva stått.

§ 8.

Upplåtes jord på arrende enligt den i 1 § omförmälda lag efter det jorden varit föremål för syn, hvarom ofvan sägs, ansvare likväl jordägaren för befintlig vanhäfdens afhjälpande.

Har, efter det åtagande enligt 5 § eller föreläggande enligt 6 § skett, fastigheten genom köp, byte eller gåfva öfvergått till ny ägare, svare likväl den förre ägaren för åtagandets eller föreläggandets fullgörande, där ej med jordbrukskommissionens medgifvande ansvarigheten af nye ägaren öfvertagits.

Innehafvare af jord vare skyldig tåla att annan, som är ansvarig för afhjälpande af befintlig vanhäfd, vidtager de åtgärder å fastigheten, som därför erfordras.

9 §.

Anser jordbrukskommissionen, att tillämpning af den i 7 § stadgade bötespåföljd bör äga rum, uppdrage åt allmän åklagare att utföra åtalet. Utan uppdrag, som nu sagts, må dylikt åtal ej af allmän åklagare anhängiggöras.

10 §.

Böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla kronan och må, i händelse af bristande tillgång till deras gäldande, ej till frihetsstraff förvandlas.

11 §.

För syneförrättning njute synemännen ersättning af allmänna medel enligt hvad särskildt stadgas.

Har åtagande enligt 5 § eller föreläggande enligt 6 § ägt rum, vare jordägaren skyldig gälda kostnaden för den i ärendet enligt 4 § förrättade syn.

12 §.

Mål, som enligt denna lag vid domstol anhängiggöres, skall behandlas i den för brottmål stadgade ordning; skolandet om jordbrukskommissionens rätt att i målet fullfölja talan mot hofrätts utslag gälla hvad i 30 kap. 7 § rättegångsbalken är rörande allmän åklagare föreskrifvet.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1909; dock att lagen ej må tillämpas med afseende å fastighet, som genom aftal träffadt före nämnda dag är till annan upplåten med nyttjanderätt på sådana villkor, att brukaren icke i händelse af fastighetens vanvårdande kan från nyttjanderätten skiljas.

Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 12 februari 1909.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena TROLLE,
Statsråden: ALBERT PETERSSON,
ALFRED PETERSSON,
HEDERSTIERNA,
HAMMARSKJÖLD,
ROOS,
SWARTZ,
grefve HAMILTON,
grefve EHRENSVÄRD,
MALM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Albert Petersson anmälde i underdånighet Riksdagens skrifvelse den 27 maj 1908, hvori tillkännagifvits, att, sedan Kungl. Maj:t genom nådig proposition den 28 februari 1908 föreslagit riksdagen att antaga ett propositionen bilagdt förslag till lag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne, kamrarna i afseende på nämnda proposition stannat i olika beslut, i följd hvaraf frågan för då pågående riksdag förfallit.

Härefter anförde departementschefen:

»Den s. k. norrlandskommitténs den 27 oktober 1904 aflämnade betänkande innefattade förslag till en omfattande lagstiftning med afseende på jordbruksförhållandena i Norrland och Dalarne. Såsom led i denna lagstiftning ingingo förslag till dels arrendelag afseende den i trävaruindu-

striens besittning varande jordbruksjorden *dels* en s. k. vanhäfdslag beträffande samma jord.

Med arrendelagen åsyftades förbättring af de arrendatorers ställning, hvilka innehade jord, tillhörig sågverksbolag eller andra idkare af trävaruindustri. Man ansåg, att de säregna förhållanden, hvori sådana arrendatorer befunno sig, i flera hänseenden påkallade lagbestämmelser, afvikande från dem, som eljest kunde vara lämpliga. Den för Norrland och Dalarne speciella arrendelagen skulle alltså i dessa hänseenden träda i stället för den allmänna arrendelagen.

Syftet med vanhäfdslagen var att råda bot på de sociala och ekonomiska olägenheter, som vore förbundna därmed, att den af ålder upptagna jordbruksjorden genom ägarnas försummelse, likgiltighet eller öfvervägande intresse för trävarurörelse råkade i sådan vanvård, att dess afkastningsförmåga såsom jordbruksjord för framtiden äfventyrades; och låg en särskild anledning till den föreslagna vanhäfdslagen i farhåga därför, att jordägarna kunde finna den nya arrendelagen för dem så betungande, att de hellre nedlade jordbruket å sina fastigheter än underkastade sig arrendeaftal enligt den nya lagen.

På grundvalen af dessa norrlandskommitténs förslag utarbetades sedermera inom justitiedepartementet förslag till *dels* »lag innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne», *dels* »lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne», hvilka förslag framlades genom nådiga propositioner till 1907 års riksdag.

Arrendelagsförslaget var i sina väsentliga delar öfverensstämmande med kommitténs förslag. De ändringar, som däri vidtagits *dels* på grund af infortrade utlåtanden *dels* till följd af anmärkningar inom högsta domstolen, inneburo ingen afvikelse från de af kommittén uppdragna grundlinjerna.

Förslaget till vanhäfdslagen innefattade däremot en omläggning af i viss mån principiell art. Härom anfördes till statsrådsprotokollet för den 9 april 1907, att, då lagen grundade sitt berättigande på den skada för det allmänna, som förorsakades af en svårare vanhäfd, samt denna skada vore lika stor i hvars hand än det vanhäfdade hemmanet befunno sig, så syntes följdriktigheten kräfva, att, såsom äfven från vissa håll påyrkats, lagen utsträcktes att gälla all i enskild ägo varande jord. Detta principiella beriktigande syntes kunna göras utan att lagen därigenom i sin praktiska tillämpning finge någon väsentligt ändrad betydelse, då ringa anledning syntes vara att befara, att andra än trävaruindustriens idkare kunde finna det med sin fördel förenligt att försumma jordbruket å sin

jord till den grad, att vanhäfd föreläge i den utsträckning, den föreslagna lagen för sin tillämplighet förutsatte. Dock vore ett undantag från lagens tillämpning berättigadt i det fall, att en jordägare vore på grund af ekonomiskt obestånd eller af annan giltig orsak urständssatt att afhjälpa det lägervall, hvori hans hemman, kanske af samma orsak, råkat.

I öfverensstämmelse med denna uppfattning uppgjordes alltså förslaget till vanhäfdslag så, att lagen kom att afse all i enskild ägo varande jord inom de trakter, där arrendelagen skulle hafva giltighet, hvaremot i dess 8 § intogos undantagsbestämmelser, som tryggade oförvållad vanhäfd mot ingripande.

Propositionen angående arrendelagen blef af lagutskottet tillstyrkt, dock med åtskilliga ändringar, hvilka hufvudsakligen gingo ut på att minska afvikelserna från den allmänna arrendelagen. Då utskottets utlåtande behandlades i Riksdagens kamrar, blef förslaget icke i någondera kammaren afvisadt, men i fråga om särskilda §§ stannade kamrarna i olika beslut och, sedan lagutskottet uppgjort förslag till sammanjämkning, hvilket förslag i alla punkter utom en öfverensstämmelse med det betänkande, utskottet förut afgifvit, antogs sammanjämningsförslaget af andra kammaren, där votering förekommit endast i en detaljfråga, hvaremot det förkastades af första kammaren med en i den del, där omröstning företogs, synnerligen knapp majoritet.

Beträffande propositionen om vanhäfdslagen framträdde mellan Riksdagens kamrar en skarpare meningsskiljaktighet, och denna rörde ej blott frågan, om öfver hufvud någon lag till förekommande af vanhäfd borde komma till stånd, utan äfven huruvida lagen skulle, såsom propositionen innehöll, afse all i enskild ägo varande jord eller gälla endast trävaruindustriens fastigheter. Sedan lagutskottet hemställt om förslagets antagande med, utom några mindre väsentliga ändringar, jämväl den förändring, att lagens tillämplighetsområde skulle inskränkas till den jord, som är i trävaruindustriens besittning, blef utskottets hemställan godkänd af andra kammaren utan votering, men i första kammaren afslagen med betydlig majoritet.

Sedan frågan sålunda fallit vid 1907 års riksdag, upptogs den af mig ånyo, då jag till statsrådsprotokollet för den 15 november 1907 till Eders Kungl. Maj:ts ompröfning hemställde, huruvida förnyade propositioner i förevarande ämnen borde till Riksdagen aflåtas.

Beträffande arrendelagen tillät jag mig därvid särskildt framhålla, att uppfattningen om en sådan lags behöflighet syntes vara vidt utbredd i de delar af landet, som skulle af lagen beröras. Ett nytt bevis därpå voro åtskilliga af mig då anmälda framställningar från landsting. De skäl,

som föranledde arrendelagsförslaget framläggande vid föregående riksdag syntes mig icke hafva förlorat något af sin giltighet, och jag ansåg utsikt icke saknas att vinna Riksdagens bifall till ett nytt förslag i ämnet, helst man vid uppgörande af ett sådant förslag kunde taga behörig hänsyn till de åsikter i fråga om särskilda stadganden, hvilka inom riksdagen vunnit större tillslutning. Jag fann mig därför böra tillstyrka ett förnyadt framläggande af arrendelagsförslaget, dock modifieradt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det sammanjämningsförslag, som framkommit vid föregående års riksdag.

Beträffande vanhäfdslagen anförde jag åter, att det icke torde kunna förnekas, att det måhända mest talande skälet för antagande af en vanhäfdslag för Norrland och Dalarne eller de verkningar, den speciella arrendelagens tillämpning kunde antagas medföra, betydligt förlorade i styrka, därest arrendelagen erhöle det från de allmänna arrendebestämmelserna mindre afvikande innehåll, som jag förut förordat. De skiljaktigheter, hvilka kvarstode, syntes i allmänhet vara så betingade af de särskilda förhållandena i Norrland och Dalarne, att man torde kunna med fog förvänta, att en jordägare endast i sällsynta undantagsfall skulle föredraga att låta jordbruket ligga fullständigt nere framför att utarrendera detsamma och därmed underkasta sig en eller annan för honom betungande inskränkning i dispositionen öfver fastigheten. I allt fall syntes mig hvad jag sålunda framhållit innebära fullgiltig anledning att ej för det dåvarande tillråda återupptagande af en lagstiftning, om hvilken meningarne visat sig vara mycket delade ej blott beträffande lagens nytta och behöflighet öfver hufvud utan äfven och kanske i ännu högre grad angående området för dess tillämpning. Skulle det visa sig, att arrendelagen äfven i sin modifierade form i afsevärd mån medförde olägenheter af antydd art, eller skulle eljest särskilda bestämmelser till förhindrande af vanhäfd komma att anses af förhållandena påkallade, skulle ett ingripande från lagstiftningens sida icke uteblifva; och man kunde, då frågan sålunda ånyo upptoges, vid bedömande af hvad stadgandena lämpligen borde innehålla tillgodogöra sig den erfarenhet, som vunnits under tiden för arrendelagens tillämpning.

I öfverensstämmelse med min sålunda gjorda hemställan framlades för 1908 års riksdag nådig proposition med förslag till »lag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.»

Lagutskottet tillstyrkte förslaget antagande med någon modifikation. Vid utskottets utlåtande var emellertid fogad en reservation af utskottets ledamöter från andra kammaren däri dessa, under åberopande af utskottets utlåtande i anledning af ett genom enskilda motioner för Riksdagen framlagdt förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å vissa jordbruk

i Norrland och Dalarne, förklarade sig anse sistberörda lagstiftning vara ett nödvändigt komplement till arrendelagen. I öfverensstämmelse därmed höllo de före, att det då föreliggande förslaget till lag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne borde antagas allenast under förutsättning, att det omförmälda lagförslaget angående förekommande af vanhäfd å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne jämväl blefve godkändt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med lagutskottets berörda hemställan. I öfrigt hemställde dessa reservanter om viss ändring i några af arrendelagsförslagets paragrafer.

Första kammaren godkände utskottets arrendelagsförslag, hvaremot andra kammaren till en början beslöt, att ett antagande af samma lagförslag skulle ske allenast under villkor och förutsättning, som ofvan angifvits, och därefter godkände förslaget med vissa af reservanterna och i kammaren påyrkade ändringar. Det af utskottet förordade förslaget till vanhäfdslag blef af första kammaren afslaget men af andra kammaren bifallet. Under sådana omständigheter hade frågan äfven denna gång fallit.

Då den arrendelagstiftning, om hvilken nu är fråga, kan antagas skola för de norra delarna af vårt land medföra afsevärda fördelar, och densamma synes vara inom dessa landsändar lifligt åtrådd, vore det tvifvelsutan beklagligt, om svårigheterna vid dess genomförande skulle föranleda dess undanskjutande till en oviss framtid. Jag har därför ansett mig böra upptaga ämnet till förnyad undersökning och därvid till en början begärt uttalande från landshöfdingarne i de sex nordligaste länen huruvida enligt deras mening nu rådande förhållanden i dessa län, särskildt med afseende på den i trävaruindustriens besittning varande jordbruksjorden, syntes göra det önskligt, att för dessa län utfärdades särskilda bestämmelser om arrende af jord och åtgärder till förekommande af jordbrukets vanhäfdande.

I anledning häraf hafva landshöfdingarne i gemensamt utlåtande den 9 februari 1909 anfört, hurusom hvad först anginge den ifrågasatta arrendelagen, de bestämmelser om arrende, som innehölles i den nya lagen om nyttjanderätt till fast egendom, svårligen syntes kunna göra tillfyllest för att undanröja de brister och olägenheter hos det norrländska arrendeväsendet, hvarpå norrlandskommittén fästet uppmärksamheten. För att åvägabringa en utveckling i gynnsammare riktning vore utan tvifvel i hög grad önskligt, att en lagstiftning om arrende ägde rum i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det lagförslag, hvilket genom nådig proposition förelades 1907 års riksdag. Om en sådan lagstiftning komme till stånd, ansåge landshöfdingarne emellertid af nöden, att densamma förbundes med lagbestämmelser, hvilka betryggade att med lagen uppnåddes

åsyftad verkan och att jordbruket å den i trävaruindustriens besittning varande jorden upprätthölles.

Med anledning af hvad sålunda förekommit har jag ansett mig böra tillse, om ej något förslag skulle kunna uppställas, som i denna öfvervägande praktiska fråga vore antagligt och möjligt att genomföra.

Till en början torde därvid vara utom allt tvifvel, att en arrendelag icke har utsikt att vinna bifall, med mindre såsom komplement till densamma fogas bestämmelser, som på ett betryggande sätt förhindra, att syftet med arrendelagen omintetgöres genom jordbrukets nedläggande å en del af de i trävaruindustriens besittning varande fastigheterna.

Men detta torde kunna vinnas utan att man behöfver gå så långt, som genom de föregående förslagen till vanhäfdslag — Norrlandskommitténs lika väl som det af Eders Kungl. Maj:t vid 1907 års riksdag framlagda — var åsyftadt. Dessa förslag voro byggda på den uppfattning, att odlad jords vanhäfdande i vissa fall vore af den allmänfarliga beskaffenhet, att staten borde däremot inskrida. Med denna uppfattning af lagens grund kommer man tvifvelsutan konsekvent till den bestämmelse om lagens räckvidd, som fick sitt uttryck i det kungl. förslaget, liksom den ock så tillvida gjorde sig gällande i kommitténs förslag, som ingripande mot grof vanhäfd där stadgades ifråga om all i trävaruindustriens besittning varande odlad jord utan afseende på om den var utarrenderad eller under eget bruk.

Man kan emellertid se denna fråga ur en mera praktisk-ekonomisk synpunkt. Syftet med norrlandslagstiftningen kan angifvas vara att i bondehand återföra jordbruksjorden med det utrymme i utmark, som kräfves för ett bärande norrländskt jordbruk, helst under äganderätt, men där så ej kan ske, under tryggad arrenderätt. Om trävaruindustrien fogar sig efter denna statsmakternas — af omsorg för den jordbrukande befolkningen förestafvade — önskan och således antingen afhänder sig de för jordbruk lämpliga områdena eller upplåter dem på arrende, så att arrendelagsbestämmelserna blifva därå tillämpliga, så är denna lagstiftnings mål uppnådt. Längre syftade ej heller kommitténs vanhäfdslag, ty med den afsågs ingalunda att framtvinga ett rationellt jordbruk utan allenast att öppna möjlighet härtill genom att trygga den odlade jordens fortbestånd såsom odlad. Den vidare utveckling af det norrländska jordbruket, som må vara önskvärd, lärer böra i annat sammanhang blifva föremål för statsmakternas uppmärksamhet och torde väsentligen böra främjas genom andra medel.

Med denna utgångspunkt kan man tvifvelsutan med fullt fog stanna vid en lag, som allenast supplerar arrendelagen och som går därpå ut, att sådana jordbruk, därå arrendelagen skulle vara tillämplig, i händelse

de utarrenderades, men som icke på sådant sätt upplätas, icke få nedläggas utan skola fortfarande uppehållas såsom jordbruk.

Såsom komplement till arrendelagen bör en sådan lag till en början hafva samma räckvidd som denna d. v. s. afse allenast de jordbruksfastigheter, som befinnas i trävaruindustriens hand. Samma principiella skäl, som ligga till grund för arrendelagens begränsning till trävaruindustriens jord, betinga gifvetvis att den kompletterande lagen skall hafva enahanda omfattning.

Men vidare följer af denna anordning, att något statens ingripande mot tilläfventyrs förefintlig vanhäfd icke bör ifrågakomma, då jordbruket är utarrenderadt. Om nämligen ett jordbruk på detta sätt upplättes till en arrendator, så har den industriidkande ägaren härutinnan uppfyllt lagstiftarens önskan, och att därutöfver ålägga honom förpliktelser i afseende på jordens häfd kan svårligen vara riktigt. Ur synpunkten af omsorg för arrendatorn skulle det knappast vara klokt. Det skulle nämligen nödga ägaren att af fruktan för kollision med vanhäfdslagen förfara strängt mot arrendatorn, äfven om denne gör hvad han kan, och söka få honom vräkt från arrendet, så snart hans oförmåga att hålla jordbruket uppe innebure fara för jordägaren att varda utsatt för jordbrukskommissionens ingripande. För öfrigt måste väl genom den långa arrendetiden och arrendelagens öfriga för arrendatorn gynnsamma bestämmelser anses vara sörjdt för att arrendatorn kommer att uppehålla det jordbruk, hvaraf han skall hafva sin utkomst.

Om emellertid trävaruindustriens jämlikt arrendelagen utarrenderade jordbruk undantagas från den kontroll, som anordnas beträffande jordbruksfastigheter under industriidkarnes eget bruk, så föranleder detta en bestämmelse, som hindrar en jordägare, mot hvilken vanhäfdsproceduren är inledd, att genom utarrendering undandraga sig påföljderna af sin föregående underlåtenhet. Lämpligen torde en sådan bestämmelse kunna innehålla, att, sedan fastigheten ifråga varit föremål för syn i ändamål att konstatera vanhäfd, en utarrendering af samma fastighet icke befriar ägaren från skyldigheten att svara för vanhäfdens afhjälpan.

Med afseende å den grad af vanhäfd, som borde föreligga för att föranleda åtgärder från det allmännas sida, anförde norrlandskommittén i sin motivering, att kommittén afsåge vanhäfd, som toge ett sådant omfång att odlad jord småningom återgår till naturtillståndet, att det kapital som ligger i jordens egenskap af att vara odlad, försvinner och dess afkastningsförmåga för framtiden sålunda väsentligt reduceras. Den formulering, som i Norrlandskommitténs förslag gifvits åt denna tanke, kan emellertid föranleda den uppfattning, att inskridandet bör äga rum redan på ett ti-

digare stadium, än kommittén afsett, och då jag anser angeläget, att bestämmelserna härutinnan icke varda föremål för olika tolkning, har jag sökt att finna och i förslaget införa ett klarare uttryck för hvad man i denna del åsyftar.

I ännu ett hänseende torde Norrlandskommitténs förslag böra underkastas en modifikation, som dock äfven den snarare innebär en redaktionell än en reell förändring. I motiveringen till kommitténs förslag beröres den händelse, att en odlad äga är till jordmänen så dålig, att dess afkastning icke ersätter brukningskostnaden för en på stället bosatt åbo, och förklaras. att i dylikt fall den ägans utläggande till skogsmark naturligen icke är att anse som sådan vanvård, som i lagförslaget afses. Det synes mig önskvärdt — och med hänsyn till den formulering, som af mig gifvits åt 1 § i det förslag, som jag nu ämnar framlägga för Eders Kungl. Maj:ts, jämväl nödigt — att detta också får ett uttryck i lagen.

I öfrigt synes mig den nya lagen, som lämpligen torde kunna betecknas såsom en »lag om uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne», kunna gifvas hufvudsakligen samma innehåll, som det till 1907 års riksdag framlagda förslaget till lag om vanhäfd. Några redaktionella jämkningar hafva föranledts af lagens närmare anslutning till arrendelagen, och i öfverensstämmelse med lagutskottets förslag vid 1907 och 1908 årens riksdagar har ett tillägg gjorts angående reglemente för jordbrukskommissionen äfvensom utgående böter tillagts kronan.

Hvad angår arrendelagen synes mig det i propositionen till 1908 års riksdag framlagda förslaget böra följas med afvikelse allenast i afseende på minimiarrendetidens längd, hvilken torde böra sättas till 15 år. I norrlandskommitténs förslag var arrendetiden upptagen till 20 år, och detta förslag följdes i den nådiga proposition, som framlades för 1907 års riksdag. I det sammanjämningsförslag, som uppgjordes af lagutskottet vid denna riksdag, var arrendetiden satt till 10 år, i enlighet hvarmed jämväl den nådiga proposition till 1908 års riksdag var affattad. Då emellertid en tryggad längre arrendetid är en af de viktigaste förutsättningarna för det nordsvenska arrendeväsendets utveckling i önskad riktning, synes det mig lämpligt, att arrendetiden sättes till 15 år, hvilket bland annat skulle hafva till följd, att i trakter, där cirkulationsbruk är infördt, arrendatorn i regel finge tillgodogöra sig jordens afkastning under åtminstone två fulla cirkulationsperioder.

Då högsta domstolen afgifvit utlåtande öfver såväl 1907 som 1908 års arrendelagsförslag anser jag, särskildt med hänsyn till innehållet af 1907 års förslag, den förändring i 1908 års förslag, som jag ofvan antydt, icke vara af beskaffenhet att böra föranleda ett förnyadt yttrande

från högsta domstolen öfver det förslag till arrendelag, som jag i öfverensstämmelse med hvad jag ofvan angifvit är sinnad tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att genom nådig proposition förelägga riksdagen.

Däremot är sådant yttrande nödigt beträffande det förslag till lag angående uppsikt öfver vissa jordbruk i Norrland och Dalarne, för hvars hufvudsakliga innehåll jag ofvan redogjort.»

Föredragande departementschefen uppläste härefter sist omnämnda inom justitiedepartementet utarbetade lagförslag af den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar och hemställde, att högsta domstolens utlåtande måtte, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, genom utdrag ur protokollet inforas.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder lämna bifall.

Ur protokollet

Carl Stålhammar.

Förslag

till

Lag

angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne.

För Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans och Väster-Dals fögderier samt Envikens och Svärdsjö socknar i Kopparbergs län, för Ofvanåkers, Voxna, Los, Färila, Ramsjö och Hassela socknar samt Hamra kapellag i Gäfleborgs län afvensom för Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län förordnas som följer:

1 §.

Finnes å fastighet på landet, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, åker och äng, som icke är utarrenderad under sådana förhållanden, att lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne är å arrendet tillämplig, och som är af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas, skall uppsikt, på sätt nedan förmäles, hållas däröfver, att icke jordbruket nedlägges eller ägor och byggnader eljest så vanvårdas, att jordbrukets vidmakthållande därigenom äfventyras.

Lag samma vare, där fastigheten tillhör enskild person, hvilken icke är mantalsskrifven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten hufvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsafkastningen.

Vid pröfning af frågorna, huruvida själfständigt jordbruk kan idkas å jord, som i denna lag afses, och om fastigheten besittes hufvudsakligen för skogsafkastningens tillgodogörande, skola i samma ägares hand befintliga genom ägostyckning eller jordafsöndring skilda områden af samma hemman betraktas såsom en fastighet.

2 §.

Till utöfvande af den uppsikt, hvarom ofvan sägs, tillsätter Konungen för hvarje län en jordbrukskommission, bestående af ordförande och två ledamöter, hvilka samtliga utses för en tid af tre år.

Jordbrukskommissionen har att vid fullgörande af sin uppgift ställa sig till efterrättelse det reglemente, som Kungl. Maj:t, efter kommissionens förslag samt landstingets och hushållningssällskapets förvaltningsutskotts hörande, fastställer.

3 §.

Där på grund af inkommen anmälan eller eljest kommissionen finner skälig anledning antaga, att jordbruk är utsatt för sådan vanhäfd, som ofvan förmälts, äger kommissionen att till företagande af syn å fastigheten förordna tre gode män, hvilka utses bland dem, som i orten äro valda till nämndemän eller till ledamöter i ägodelningsrätt eller till gode män vid landtmäteriförrättning. Till syneman må ock, där så finnes lämpligt, väljas landtbruksingenjör, länsagronom eller jordbrukskonsulent.

De sålunda utsedde synemännen skola å stället undersöka förhållandet och däröfver till kommissionen afgifva redogörelse jämte förslag till de åtgärder, som för vanhäfdens afhjälpande må finnas nödiga. Såsom vanhäfd är ej att anse nedläggande af jordbruk å äga, som till sin naturliga beskaffenhet är så dålig, att jordbrukets nedläggande därå måste anses fördelaktigt för en till fastighetens jordbruk för sin utkomst hänvisad åbo.

4 §.

Finner kommissionen efter öfvervägande af synemännens utlåtande, att fastighet vanhäfdats såsom ofvan sägs, söke kommissionen med ägaren träffa skriftlig öfverenskommelse, hvarigenom denne åtager sig att inom viss tid, högst fyra år, vidtaga erforderliga åtgärder till vanhäfdens afhjälpande.

Kan ej sådan öfverenskommelse träffas, äger kommissionen att vid domstol i den ort, där jorden ligger, anhängiggöra och utföra talan mot jordägaren.

5 §.

Har jämlikt 4 § talan blifvit till domstol instämnd, äger domstolen föreskrifva de åtgärder, som erfordras för vanhäfdens afhjälpande, samt förelägga ägaren viss skälig tid, dock ej öfver fyra år, inom hvilken samma åtgärder skola vara vidtagna.

6 §.

Eftersätter jordägare hvad han enligt 4 § åtagit sig eller enligt 5 § förklarats skyldig utföra, böte minst två hundra, högst två tusen kronor.

7 §.

Upplåtes jord på arrende enligt den i 1 § omförmälda lag efter det jorden varit föremål för syn, hvarom ofvan sägs, ansvare likväl jordägaren för befintlig vanhäfds afhjälpande.

Har, efter det åtagande enligt 4 § eller föreläggande enligt 5 § skett, fastigheten genom köp, byte eller gäfva öfvergått till ny ägare, svare likväl den förre ägaren för åtagandets eller föreläggandets fullgörande, där ej med jordbrukskommissionens medgifvande ansvarigheten af nye ägaren öfvertagits.

8 §.

Hvad i 3, 4 och 5 §§ stadgats äger ej tillämpning, där jordägaren finnes vara på grund af fattigdom eller annan giltig orsak urståndsatt att afhjälpa vanhäfdens.

Har jordägare, efter det åtagande enligt 4 § eller föreläggande enligt 5 § ägt rum, af orsak nu sagts varit urståndsatt att fullgöra åtagandet eller föreläggandet, må han ej till böter fallas.

9 §.

Anser jordbrukskommissionen, att tillämpning af den i 6 § stadgade bötespåföljd bör äga rum, uppdrage åt allmän åklagare att utföra åtalet. Utan uppdrag, som nu sagts, må dylikt åtal ej af allmän åklagare anhängiggöras. I sammanhang med åtalet skall jämväl framställas yrkande om det nya föreläggande i afseende å vanhäfdens afhjälpande, som med afseende å fastighetens tillstånd vid tillfället må finnas befogadt.

10 §.

Böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla kronan och må, i händelse af bristande tillgång till deras gäldande, ej till frihetsstraff förvandlas.

11 §.

För syneförrättning njute synemännen ersättning enligt hvad särskildt stadgas.

Har öfverenskommelse enligt 4 § eller föreläggande enligt 5 § ägt rum, vare jordägaren skyldig gälda kostnaden för den i ärendet enligt 3 § förrättade syn.

12 §.

Mål, som enligt denna lag vid domstol anhängiggöres, skall behandlas i den för brottmål stadgade ordning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1910; dock att lagen ej må tillämpas med afseende å fastighet, som genom aftal träffadt före nämnda dag är till annan upplåten med nyttjanderätt på sådana villkor, att brukaren icke i händelse af fastighetens vanvårdande kan från nyttjanderätten skiljas.

Protokoll öfver lagärenden, hållet uti Kungl. Maj:ts högsta domstol måndagen den 22 mars 1909.

Tredje rummet.

Närvarande:

Justitieråden CARLSON,
BILLING,
BOHMAN,
WESTRING,
friherre MARKS VON WÜRTEMBERG.

Sedan, jämlikt högsta domstolens beslut den 18 februari 1909, handlingarna rörande det till högsta domstolen för afgifvande af utlåtande öfverlämnade förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne cirkulerat emellan högsta domstolens ofvanbemälda ledamöter, företogs nu detta ärende till slutlig behandling; varande förslaget bilagdt detta protokoll.

Förslaget föranledde följande anmärkningar.

1 §.

Justitierådet *Carlson* yttrade:

»Om man låter den särskilda arrendelagen för Norrland och Dalarne gälla om fastigheter, hvilkas areal af inrösningsjord uppgår till fyra hektar, synes man lämpligen kunna på samma sätt bestämma omfattningen af den åker och äng, å hvilken förevarande lag skall äga tillämpning. Man kommer därigenom ifrån den ofta svåra pröfningen, huruvida jorden kan

anses vara af den omfattning, att »själfständigt jordbruk» därå kan idkas. Om förslaget ändras i nu angifna riktning, torde tillika böra föreskrifvas, att åker och äng af den beskaffenhet, som angifves i sista punkten af 3 §, icke skall inräknas i arealen.»

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg* anförde:

»Den i paragrafens tredje stycke intagna föreskriften om hvad som skall räknas för en fastighet äger enligt ordalagen tillämpning, bland annat, vid pröfning af frågan, huruvida själfständigt jordbruk kan idkas å jord, som i förslaget afses. Dessa ordalag gifva ej någon tillfredsställande mening. Hvad som åsyftas torde vara, att föreskriften skall vinna tillämpning vid bedömande af frågan, huruvida å fastighet finnas åker och äng af sådan omfattning, att själfständigt jordbruk där kan idkas.»

3 §.

Högsta domstolens ledamöter förenade sig om följande yttrande:

»Den i paragrafens sista punkt förekommande bestämmelsen, som åsyftar att i ett visst afseende begränsa vanhäfsbegreppet sådant det finnes angifvet i 1 §, torde ej, såsom i förslaget skett, böra sammanställas med föreskrifter om syn och synemäns utlåtande utan antingen inflyttas i 1 § eller kanhända hellre upptagas i en fristående paragraf näst efter 1 §.»

4 §.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg*, med hvilken justitieråden *Carlson*, *Billing* och *Westring* instämde, yttrade:

»I sådan öfverenskommelse, som i denna paragraf afses, bör naturligtvis angifvas, hvilka åtgärder jordägaren utfäster sig att vidtaga. Den föreslagna affattningen skulle emellertid kunna misstydas därhän, att öfverenskommelsen kunde inskränkas till ett allmänt hållet åtagande af jordägaren att vidtaga de åtgärder, som kunde finnas erforderliga. Till förebyggande af dylikt missförstånd torde någon jämkning i redaktionen böra äga rum.»

6 §.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg* anförde:

»Då enligt allmänt rådande rättsuppfattning böter ej under några förhållanden kunna ådömas bolag eller förening, måste hvad paragrafen

innehåller därom, att »jordägaren» skall böta, förstås så, att ansvarspåföljd, som kan ifrågakomma med anledning af vanhäfd å ett bolags eller en förenings fastighet, drabbar styrelsens ledamöter; och det torde jämväl få antagas vara afsedt, att, när vanhäfdad fastighet tillhör den, som står under förmyndare eller annan laga målsman, det är denne och icke jordägaren som skall dömas att böta. Då det stora flertalet af de fastigheter, å hvilka lagen skulle blifva tillämplig, tillhör bolag, skulle det i allmänhet blifva en eller flera representanter för jordägaren och icke denne själf, som drabbades af ansvarsbestämmelsen i förevarande §; och redan ur denna synpunkt förefaller paragrafens affattning mindre tillfredsställande.

En viktigare anmärkning är emellertid, att från den ståndpunkt förslaget intager det ofta måste blifva förenadt med synnerlig svårighet att afgöra, hvem som på grund af representantställning bör drabbas af ansvarspåföljd. Denna svårighet möter nämligen i alla sådana fall, där någon växling i representantskapet inträdt under den tilläfventyrs ganska långa tid, som kan hafva förflutit efter avslutandet af öfverenskommelse enligt 4 § eller meddelandet af föreläggande enligt 5 §. Om under denna tid någon förändring ägt rum i sammansättningen af styrelsen för bolag eller förening, som äger den fastighet, hvarom fråga är, eller om en under förmyndare eller annan målsman ställd enskild fastighetsägare skulle hafva fått annan målsman, uppstår spørsmålet, huruvida ansvar för vanhäfd bör drabba enhvar, som under tidsperioden varit förmyndare eller målsman, eller endast den, som vid periodens utgång intager representantställning, eller tilläfventyrs den, som under någon längre tid under perioden innehaft sådan ställning. Hvert och ett af dessa alternativ medför svårigheter, hvilka näppeligen kunna fullt öfvervinnas vare sig af lagstiftaren eller lagskiparen. Det torde vid sådant förhållande böra tagas under öfvervägande, huruvida icke en lämpligare utväg än den förslaget erbjuder skulle ligga däri, att påföljden af vanhäfd under alla omständigheter finge drabba ägaren själf och icke hans representanter. Benämningen »böter» borde i sådant fall utbytas mot något annat uttryck, måhända »afgift». Lagens bestämmelser om utmätning af böter och om dessas förmånsrätt komme då ej att blifva tillämpliga, och benådning skulle ej kunna ifrågakomma. Domstolens befogenhet att efter omständigheterna bestämma beloppet af hvad som skulle gäldas kunde däremot lämpligen bibehållas, och något hinder behöfde ej heller möta för bibehållande af den i förslagets 12 § upptagna föreskriften om målets behandlande såsom brottmål.

Mot den sålunda ifrågasatta anordningen skulle möjligen kunna invändas, att densamma så till vida blefve mindre effektiv än den i förslaget valda, som denna senare medför, att flera ledamöter i ett bolags styrelse

hvar för sig kunna dömas till böter, medan däremot, om påföljden drabbar bolaget själf, endast ett enda belopp kommer att gäldas; men för så vidt en dylik invändning skulle äga någon verklig betydelse, kan olägenheten lätt afhjälpas genom latitudens vidgande.

I betraktande af det sålunda anförda anser jag mig böra hemställa om sådan ändring i förevarande §, att bestämmelsen om böters ådömande utbytes mot ett stadgande om åläggande för jordägaren att till kronan utgifva en afgift, som efter domstolens bepröfvande bestämmes inom vissa i lagen angifna gränser. Vinner denna hemställan afseende, bör den föreslagna 10 § utgå samt någon redaktionell jämkning äga rum i 8 och 9 §§.»

Justitierådet *Billing*, med hvilken justitieråden *Carlson* och *Westring* i hufvudsak instämde, yttrade:

»I likhet med justitierådet friherre Marks von Würtemberg finner jag förslaget i sin nuvarande affattning vara otillfredsställande därutinnan att då — såsom i de flesta fall får antagas blifva förhållandet — jordägaren utgöres af ett bolag eller en förening, det ofta kommer att möta svårigheter att afgöra hvem eller hvilka, som skola ansvara för försummelse att fullgöra åtagande enligt 4 § eller föreläggande, hvarom i 5 § sägs. Vål är det sant, att svårigheter af denna art ej skulle blifva egendomliga för de förhållanden, som beröras af nu föreliggande lagförslag, utan fasthellre kunna yppas jämväl inom åtskilliga andra lagstiftningsområden, t. ex. bestämmelserna om skydd mot yrkesfara. Men då den försummelse, som enligt detta förslag skall beläggas med ansvar — ty till sin natur är påföljden dock en ansvarsåföljd — sträcker sig öfver en längre tid, ända till 4 år, under hvilken en växling af representanter för den juridiska personen ej kan antagas skola blifva ett sällsynt undantagsförhållande, då växa svårigheterna och få en sådan omfattning samt blifva så svårlösta, stundom nästan olösliga, att lagstiftaren efter min åsikt ej bör underlåta att röja dem ur vägen, i den mån sådant låter sig göra.

Den af justitierådet friherre Marks von Würtemberg föreslagna utvägen att låta ansvarsåföljden drabba själfva bolaget eller föreningen anser följaktligen äfven jag vara att föredraga framför att låta de ofvan antydda svårigheterna kvarstå. Det skall dock icke förnekas, att detta sätt att ordna saken ur vissa synpunkter är mindre tilltalande. Vål kan det för rättsuppfattningen stötande däri att en ansvarsåföljd ådömes ett bolag eller en förening något mildras därigenom att begreppet »böter» utbytes mot »avgift» eller något liknande uttryck; men detta blir dock i själfva verket intet annat än att anlägga en skyddande förklädning. Dessutom är att märka, att vid utmätandet af storleken af denna ansvarsåföljd, likasom af hvarje annan,

hänsyn oundgängligen bör tagas till den subjektiva skulden, hvilket i egentlig mening ju ej låter sig göra, då fråga är om en juridisk person. Härtill kommer äfven att enligt mitt förmenande lagbudets effektivitet ej oväsentligt försvagas, om icke representanterna, hvilka ju merendels äro flera, göras personligen ansvariga för försummelsen.

För mig vill det emellertid synas, som om en enklare och naturligare utväg skulle stå till buds. De ofvan anmärkta svårigheterna torde nämligen företrädesvis yppa sig under den förutsättningen att *antingen* det ena representantskapet (styrelsen) *eller* det andra göres ansvarigt, och under denna förutsättning lär förslaget vara formuleradt. Helt annorlunda ställer sig saken, om lagen så affattas, att enhvar, som under den tid, hvarom i 4 eller 5 § är fråga, i egenskap af representant för bolaget eller föreningen finnes hafva i afsevärd grad bidragit därtill, att åtagandet eller föreläggandet icke inom utsatt tid blifvit fullgjordt, drabbas af ansvar i mån af sin försummelse. På detta sätt får enhvar lida hvad hans gärningar äro värda, och lagtillämpningen synes icke böra möta större vanskligheter här än eljest vid bedömandet af delaktighet i brott.

Att hvad nu anförts i fråga om medlem af styrelse för bolag eller förening bör äga motsvarande tillämpning på representant för enskild person lär vara själfklart.»

7 §.

Justitierådet friherre *Marks von Würtemberg*, med hvilken justitieråden *Billing* och *Westring* instämde, yttrade:

»För den händelse någon, på sätt i denna § afses, skall svara för afhjälpan af vanhäfd å jord, som i följd af utarrendering eller öfverlåtelse ej vidare af honom innehafves, lär det vara af nöden att möjlighet beredes honom att, oberoende af den nye innehafvarens samtycke, fullgöra sina förpliktelser i afseende å vanhäfdens afhjälpan. En föreskrift om skyldighet för innehafvaren att tåla det intrång, som häraf föranledes, torde alltså böra inflyta i förslaget. Detta stadgande bör tydligen afse äfven det fall, att jord är utarrenderad under sådana förhållanden, att den särskilda arrendelagstiftningen för Norrland och Dalarne ej äger tillämpning, då ju nämligen äfven i dylikt fall ägaren är ansvarig för vanhäfd å jord, som han själf ej innehar.»

Justitierådet *Carlson* anförde:

»Enligt arrendelagarna skall ägare af utarrenderad fastighet vara berättigad att uppsäga arrendatorn om denne vanvårdar jorden. Dessa be-

stämmelser gälla emellertid icke om annorlunda stadgats genom arrendeaf-talet. Därjämte torde arrendator icke alltid vara skyldig vid nämnda påföljd att afhjälpa vanhäfd, som förefinnes vid tillträdet af arrendet. Fall kunna sålunda inträffa, då ägare af utarrenderad jord är af arrendeaf-talet förhindrad att vidtaga åtgärder för afhjälpande af vanhäfd å jorden. På grund häraf instämmer jag så till vida med justitierådet friherre Marks von Württemberg, att jag anser stadganden böra meddelas, hvarigenom åt ägare af jord, som utarrenderats sedan förevarande lag träd i kraft, beredes rätt att utan hinder af arrendeaf-talet i viss ordning vidtaga de åtgärder, som föreskrivas i denna lag.»

8 §.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg*, med hvilken justitierådet *Billing* instämde, yttrade:

»De i förevarande § intagna bestämmelserna om rätt för jordägare att på grund af fattigdom eller annan giltig orsak undslippa tillämpning af lagens föreskrifter inflöto i det år 1906 till högsta domstolen remitterade förslaget i sammanhang därmed, att förslagets tillämpningsområde vidgades till att omfatta alla slags enskilda jordägare. Sedan man i nu föreliggande förslag återgått till att låta lagen gälla allenast för bolag, föreningar och enskilda skogsspekulanter, torde det med fog kunna ifrågasättas, huruvida 8 § förtjänar bibehållas. Särskildt galler detta i händelse att, såsom vid 6 § blifvit ifrågasatt, underlåtenhet att uppfylla lagens föreskrifter icke kommer att medföra någon påföljd för ledamöter i bolags eller förenings styrelse eller för annan jordägarens representant.»

Justitierådet *Westring* anförde:

»Med afseende därå, att lagens tillämpningsområde numera blifvit inskränkt, på sätt i 1 § angifves, synas stadgandena i förevarande § icke vara af nöden utan kunna utgå.»

9 §.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg* anförde:

»Enligt 4 § ankommer det på jordbrukskommissionen att, själf eller genom antaget ombud, anhängiggöra och utföra talan om föreläggande att afhjälpa vanhäfd. Talan i fråga om påföljd af jordägares försummelse att fullgöra åtaget eller förelagdt arbete skall däremot jämlikt 9 § utföras af allmän åklagare efter kommissionens uppdrag. Tillräcklig anledning till

denna åtskillnad synes ej föreligga; och då det ej utan tvingande skäl synes böra ifrågakomma att öka antalet af de fall, där en tjänsteman är pliktig att, tilläfsventyrs mot egen öfvertygelse, utföra talan på annans anmodan, hemställas, att det äfven i fall, som afses i 9 §, må tillhöra kommissionen att anhängiggöra och utföra talan. Den kostnad, som kan tillskyndas det allmänna, därigenom att kommissionen själf eller genom ombud nödgas inställa sig vid domstolen, torde ej kunna blifva af nämnvärd betydelse, då det väl kan förväntas, att densamma i de allra flesta fall kommer att ersättas af jordägaren.

Hvad paragrafens sista punkt innehåller i afseende å förnyadt föreläggande är så till vida mindre riktigt, som det ej gärna kan vara åsyftadt, att, på sätt ordalagen innebära, yrkande om dylikt föreläggande ovillkorligen skall framställas i samband med talan om påföljd enligt 6 §, ett förfarande, som i händelse föreläggandet skall riktas mot ny ägare, hvilken ej är part i åtalsmålet, vore helt och hållet meningslöst. Ej heller kan det rimligen vara afsedt att, såsom stadgandet skulle kunna tolkas, åklagaren utan uppdrag af kommissionen skulle äga påyrka förnyadt föreläggande. Och slutligen må framhållas, att stadganden om påföljd af det nya föreläggandets åsidosättande saknas, likasom det ej heller tydligt stadgas, att senare stycket af 7 § äfvensom 8 § skola äga tillämpning jämväl när dylikt föreläggande meddelats.

Det stadgande, som erfordras om meddelande af nytt föreläggande i händelse tidigare föreläggande ej fullgjorts, torde hafva sin rätta plats i 5 §. Uptages det i denna §, komma föreskrifterna i 6 och 8 §§ äfvensom senare stycket af 7 § att, såsom torde vara riktigt, erhålla tillämpning i afseende å förnyadt föreläggande.»

Justitieråden *Billing*, *Bohman* och *Westring* voro ense med justitierådet friherre Marks von Würtemberg utom beträffande första och andra punkterna, som af justitieråden lämnades utan anmärkning.

Justitierådet *Carlson* ansåg, att det väl borde tillkomma jordbrukskommissionen allena att föra talan i mål, som afsåges i denna lag, men att dock vederbörande länsman borde vara skyldig att, om han därom anmodades, såsom ombud för kommissionen utföra målet vid häradsrätten. I öfrigt instämde justitierådet med justitierådet friherre Marks von Würtemberg.

11 §.

Högsta domstolen ansåg det böra tydligt uttalas, att ersättning, som afsåges i paragrafens första stycke, skulle utgå af allmänna medel.

12 §.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg* yttrade:

»För den händelse talan enligt den föreslagna lagen skall i något fall tillkomma allmän åklagare, torde det vara af nöden, att i lagen angifves, huruvida det i 30 kap. 7 § rättegångsbalken meddelade förbud för allmän åklagare att fullfölja talan hos Konungen skall äga tillämpning.

Justitieråden *Carlson*, *Billing* och *Westring* ansågo i lagen böra stadgas, att beträffande jordbrukskommissionens rätt att i mål som i denna lag afsåges, fullfölja talan mot hofrätts utslag skulle gälla hvad i 30 kap. 7 § rättegångsbalken finnes rörande allmän åklagare föreskrifvet.

Promulgationsbestämmelsen.

Justitierådet friherre *Marks von Württemberg* yttrade:

»Att låta med lagens ikraftträdande anstå under en längre tid efter promulgerandet synes ej vara nödigt men däremot lätt kunna föranleda, att jordägare i större omfattning utarrendera fastigheter på sådant sätt, att lagen ej kommer att å desamma äga tillämpning. Detta förebygges väsentligen, om förevarande lag äfvensom den tillämnade lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne få träda i tillämpning å den tid efter utfärdandet, som enligt lagen den 1 juni 1894 i regel gäller för författningsars trädande i kraft.»

Justitieråden *Carlson* och *Billing* ansågo sig likaledes böra hemställa, att lagen måtte vinna tillämpning å den tid efter utfärdandet, som enligt lagen den 1 juni 1894 i allmänhet är bestämd för författnings ikraftträdande.

In fidem

Carl Stålhammar.

Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott torsdagen den 1 april 1909.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN

Statsråden: ALBERT PETERSSON,

HEDERSTIERNA,

HAMMARSKJÖLD,

SWARTZ,

grefve HAMILTON,

grefve EHRENSVÄRD,

MALM,

LINDSTRÖM,

NYLANDER.

Justitieråden: friherre MARKS VON WÜRTEMBERG,

BORGSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Albert Petersson anmälde i underdånighet högsta domstolens genom utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden för den 12 sistlidne februari inhämtade utlå-tande öfver upprättadt förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne.

Efter att hafva redogjort för utlå-tandets innehåll yttrade departe-mentschefen:

»De anmärkningar, som högsta domstolen eller ett flertal af dess ledamöter framställt vid särskilda §§ af förslaget, torde böra iakttagas. Om sålunda bestämmelsen angående föreläggande i sista punkten af nu-varande 9 § sammanföres med det tidigare stadgandet härom, lär det

blifva af nöden att genom ett tillägg till den §, som handlar om jordägarens frivilliga åtagande, tydligt utmärka, det jordägarens uraktlåtenhet att fullgöra sådant åtagande kan föranleda ej blott ansvar utan äfven domstols föreläggande. Genom en dylik omredigering kommer lagen att bringas till närmare öfverensstämmelse med Norrlandskommitténs förslag till vanhäfdslag.

Tiden för ikraftträdandet torde, med hänsyn till hvad inom högsta domstolen erinrats vid promulgationsbestämmelsen, lämpligen böra sättas till den 1 september 1909. Från samma tidpunkt lär ock den särskilda arrendelag böra lända till efterrättelse, hvartill nu ifrågavarande lag skulle ansluta sig.

Jag har låtit inom justitiedepartementet verkställa de ändringar i det remitterade förslaget, hvilka jag nu angifvit såsom önskliga, och hafva därvid äfven vissa redaktionella jämkningar vidtagits.»

Föredraganden uppläste härefter förslaget till *lag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne*, sådant det blifvit inom justitiedepartementet omarbetadt, samt hemställde, att det sålunda upplästa förslaget äfvensom förslag till *lag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne*, affattadt i enlighet med hans nu och den 12 sistlidne februari afgifna yttranden, måtte genom nådig proposition framläggas för Riksdagen till antagande.

Justitierådet friherre Marks von Würtemberg åberopade hvad han i högsta domstolen anfört vid granskning af förslag till ifrågavarande lagar, i den mån det ej iakttagits vid affattningen af de nu framlagda förslagen. Statsrådets öfriga ledamöter biträdde föredragandens hemställan;

och täcktes Hans Maj:t Konungen med bifall härtill förordna, att till Riksdagen skall aflätas nådig proposition af den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet

Erik Ölander.